

УДК 339.9:338.46(1-925.8/9)

ІСТОРИЧНІ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Іван Посохов

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022,
E-mail: posokhis@gmail.com*

Досліджено «історичні реконструкції» як перспективний напрям розвитку подієвого туризму в Україні. Проаналізовано сезонність проведення заходів з використанням історичних реконструкцій, їхню динаміку за роками та територіальну приналежність. Доведено поступове збільшення кількості таких заходів протягом останніх років. Розподіл заходів за кількістю відвідувачів засвідчив, що третина з них збирає понад 20 тис. осіб, що сприяє розвитку туризму у регіонах. Визначено тенденції та перспективи розвитку «історичних реконструкцій» в Україні.

Ключові слова: історичні реконструкції; індустрія туризму; туристична політика.

Постановка проблеми. Туристично-рекреаційна галузь – одна з найбільш динамічних та розвинутих у світі сфер економічної діяльності. Сьогодні в межах існуючого туристичного простору формується його особливий сегмент – подієвий простір, частка якого в секторі туристичних послуг щорічно збільшується. Подієвий туризм (або івент-туризм) є новим напрямом туристичного ринку України, однак все більше регіонів визнають перспективність його розвитку на своїй території.

«Історичні реконструкції» як сегмент подієвого туризму набувають популярності серед туристів, у тім числі в Україні, оскільки мають форму фестивалю або шоу, що, безумовно, сприяє інтересу до них широких верств населення та, як наслідок, підвищенню популярності місць їхнього проведення [1; 4]. Учасники та відвідувачі таких заходів занурюються в епоху, задану форматом події, і в такий спосіб наближаються до «живої історії», яку відтворює історична реконструкція. Під час цього дійства використовують копії предметів тієї епохи (одяг, зброю, обладунки, предмети побуту та вжитку), відтворюють культурні практики (церемонії, ритуали, поєдинки, танці тощо), лунає історична музика, створюючи відповідну атмосферу загалом.

Останні два десятиліття набув популярності рух історичної реконструкції. Сьогодні у світі існує понад 250 клубів історичної реконструкції [9]. Часто саме вони сприяють проведенню зазначених вище заходів, які стають основою для розвитку подієвого туризму в тому чи іншому регіоні, привертаючи до себе увагу тисяч людей з усього світу, сприяючи економічному розвитку відповідних регіонів.

Аналіз останніх публікацій. Істотний внесок у розробку проблем організації та оцінки ефективності історичних реконструкцій у туризмі зробили закордонні дослідники Д. Болдуїн, Е. Брунер та ін. [6; 7]. Вивченням особливостей організації та

проведення заходів із використанням історичних реконструкцій на пострадянському просторі займаються такі науковці, як А. Нікольський, В. Хабаров [2; 5]. На нашу думку, доцільно й українським ученим звернути увагу на такі проблеми. У працях українських вчених, на жаль, майже відсутній категоріальний апарат, який даватиме змогу адекватно охарактеризувати «історичні реконструкції», немає чітких визначень, які б розкрили сутність івент-туризму, його відмінні ознаки тощо. Недостатня вивченість цього сегмента ринку туризму як одного зі спеціалізованих туристичних ринків, зростаючий інтерес до нього у світі та в Україні, значення його соціального впливу, а також важливість стратегічного планування його розвитку обумовлюють актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є аналіз заходів із використанням історичних реконструкцій як перспективної форми подієвого туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що під час роботи над статтею виникла низка проблем, пов'язаних з недостатньою кількістю відповідних статистичних даних. В Україні щорічно проводять декілька десятків подібних заходів, які можна зачислити до «історичних реконструкцій» (фестивалів або шоу) [3], хоча й доволі різних за масштабами та спрямованістю. Для дослідження розвитку «історичних реконструкцій» в Україні автор виявив у відкритих джерелах 27 подієвих заходів, що згруповано у базі даних. Існують також десятки інших «реконструкцій», однак рівень їхньої організації, відсутність достовірної інформації щодо чисельності залучених учасників та глядачів (очевидно, показники є дуже низькими) не дають нам змоги залучити їх до цього аналізу.

З 27-ми досліджуваних історичних реконструкцій (рис. 1) на території України навесні проводять 11 (41 %), влітку – 10 (37 %), восени – 4 (15 %), взимку – 2 (7 %). Така тенденція спостерігається у більшості країн, адже вона зумовлена погодними умовами, які сприяють або заважають проведенню цих заходів. В Україні активна фаза припадає на початок травня – кінець вересня. Що стосується проведення «історичної реконструкції» взимку, то такі заходи не привертають увагу великої кількості туристів, отож їх організують, здебільшого, для самих учасників. Зазначимо, що навіть ці прості підрахунки засвідчують, що для вибору часу проведення «історичних реконструкцій» найбільше значення має пора року, ніж, наприклад, державні або релігійні свята, які істотно впливають на час проведення інших видів подієвого туризму (значна кількість з яких відбувається у грудні та січні).

Втім, певні винятки є й у часі проведення деяких заходів із використанням історичних реконструкцій. Наприклад, фестивалі в Меджибожі (Хмельницька область) на території Меджибізької фортеці відбуваються не тільки влітку, а й взимку. З 2010 р., у період зимових свят, проводять щорічний фестиваль середньовічної культури «Зимова вежа». Він триває 3 дні, часто у морози. Однією з ідей цього заходу є пристосування «лицарів» до зимових умов: перевіряють їхні навички, витривалість і волю до перемоги. Щорічно тут проводять піші бої, піші походи, бенкети в замковій вежі, ігрища, забави, зимове полювання, бал; організують польову кухню, влаштовують концерти фолк- та середньовічної музики, функціонують ярмарок сувенірів та майстер-класи із виготовлення різних виробів. Вдень пропонують купання в ополонці, ввечері відбувається фаєр-шоу. Якщо зима сніжна, гості фестивалю ліплять велику

снігову бабу, увечері всі гріються біля вогнища. Організаторами заходу в Меджибожі є клуб історичної реконструкції «Воїн» (м. Хмельницький) та історичний заповідник «Меджибіж».

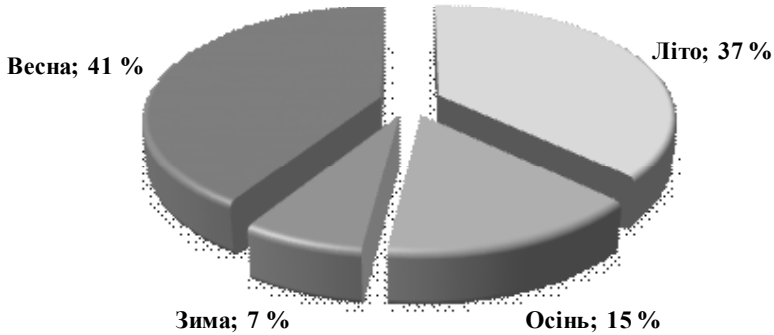

Рис. 1. Фестивали історичної реконструкції в Україні за сезонами (2015)

Наголосимо, що «історичні реконструкції» проводять на території лише 11-ти областей України. Для такого напрямку подієвого туризму це доволі низький показник, адже Україна має передумови для його розвитку у багатьох регіонах.

Обрані фестивали історичної реконструкції проводять у таких областях України: Київська, Львівська, Одеська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Чернівецька та Чернігівська, а також АР Крим. Найбільша частка припадає на Чернігівську область (22 %), де проводять 6 реконструкцій, та Київську область (19 %) – 5 реконструкцій. Дещо менші частки припадають на Хмельницьку (15 %) та Чернівецьку (11 %) області (рис. 2). Найменше охоплені АР Крим, Закарпатська, Львівська, Одеська, Сумська, Тернопільська області. Отже, як бачимо, провідні позиції займають області, що розташовані в Північній, Західній та Південній Україні. Східна Україна в цьому плані фактично не представлена, що пов'язано, найімовірніше, з певною специфікою цієї частини України (туризм не належить тут до першочергових напрямів розвитку культури), а також нестабільною політичною ситуацією на цій території (зона проведення АТО). Проте ці чинники не вичерпують усього спектра причин.

Загалом фестивали історичних реконструкцій в Україні проводять: на місцях визначних подій (с. Шестовиця, с. Віліне), на території з визначними пам'ятками (фортеця «Аккерман», Хотинська фортеця, Меджибізька фортеця), на території культурно-історичних комплексів (Центр культури та історії «Парк Київська Русь», Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця»).

Сталий розвиток фестивалів історичних реконструкцій в Україні бере початок тільки з 2001 р. Їхня кількість з кожним роком зростає, хоча упродовж 2012–2014 рр. відбувся незначний спад (рис. 3). Втім з 2014 року ситуація покращилась, тож на 2016 р. в Україні запланували провести 19 фестивалів історичної реконструкції.

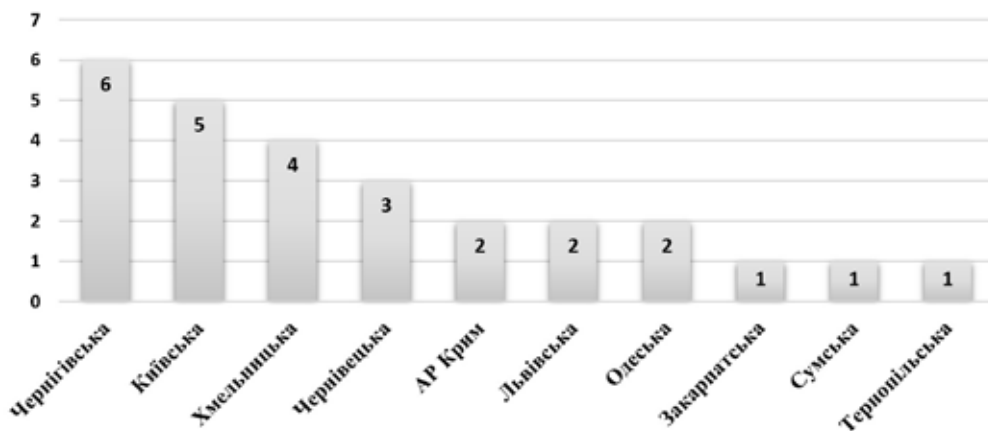

Рис. 2. Кількість фестивалів історичної реконструкції за областями України (2015)

Аналіз динаміки проведення таких заходів в Україні 2001–2015 рр. виявив, що вони постійно розвиваються та привертають все більше туристів (навіть у важкі кризові часи, чого не можна сказати про інші види туризму). Також припускають, що частково збільшення популярності «історичних реконструкцій» пов'язано з доволі низькою вхідною платою за відвідування видовищних «історичних реконструкцій» (30–200 грн за день перебування), що має суттєве значення, зважаючи на низьку купівельну спроможність населення. Все це означає, що саме такі, навіть одноразові, заходи є конкурентоспроможними у туристичному спектрі України, а перехід від одноразових до регулярних заходів сприятиме подальшому розвитку туризму в регіонах. Лінія тренда (рис. 3) на найближчі два роки з високою вірогідністю ($R^2=0,9531$) вказує на подальше збільшення кількості фестивалів історичних реконструкцій в країні.

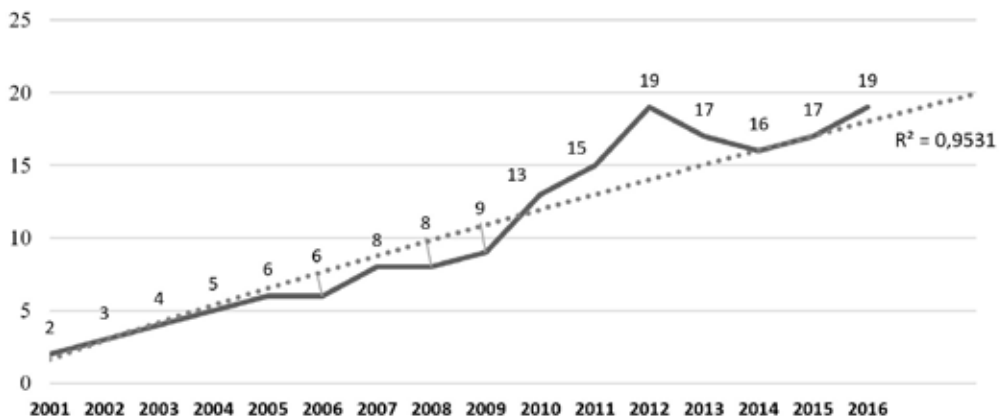

Рис. 3. Динаміка проведення фестивалів історичних реконструкцій в Україні

Аналіз розподілу «історичних реконструкцій» за періодичністю є також важливою частиною нашого дослідження (рис. 4). Здебільшого їх проводять в Україні щорічно, і лише декілька скасовано в останні роки через нестабільну політичну ситуацію або з інших причин, часто не озвучених офіційно.

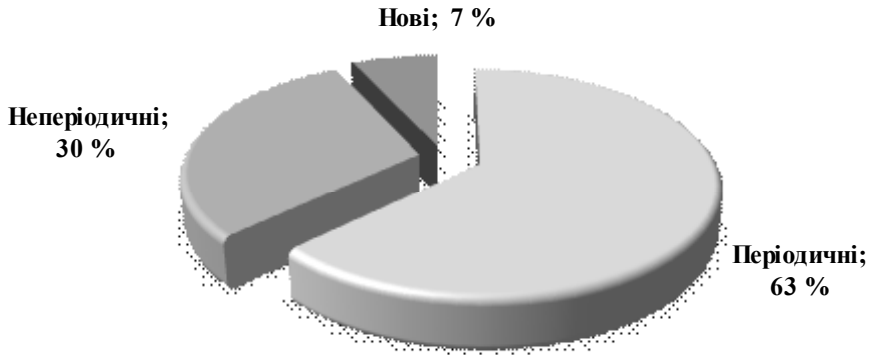

Рис. 4. Частка фестивалів історичної реконструкції в Україні за періодичністю (2016)

Як виявилось, з урахування 27-ми «історичних реконструкцій» 15 проводять щорічно, а 2 відбулися 2016 р. вперше. У відсотковому значенні періодичні фестивалі займають 63 % зазначеного сегмента, неперіодичні – 30 %, нові – 7 %. Такі показники засвідчують, що в Україні доволі високий відсоток «історичних реконструкцій», які проводять регулярно; вочевидь, регулярність сприяє поступовому збільшенню кількості учасників та відвідувачів.

Наприклад, доволі «молодий» міжнародний фестиваль історичної реконструкції «Стара Фортеця» (учасники з України, Росії, Білорусі, Молдови) проводять наприкінці червня щорічно з 2010 р. у м. Тростянець (Сумська область). Фестиваль триває 2 дні і має, передусім, характер розважального заходу. Крім того, під час проведення фестивалю можна придбати атрибутику з фестивальною символікою (футболки, значки, плакати, прапори, вимпели, інші сувеніри), відбуваються презентації клубів історичної реконструкції та деяких громадських організацій. За 5 років свого існування фестиваль «Стара Фортеця» став щорічним заходом; 2015 р. його відвідало майже 5 000 глядачів і понад 300 учасників. Отже, фестиваль збирає гостей з інших областей і країн, що, безумовно, сприяє розвитку міста та фортеці «Круглий двір» як туристичного об'єкта, підвищує атрактивність регіону загалом.

Серед досліджених фестивалів історичної реконструкції наймасштабнішим є міжнародний фестиваль «Битва Націй», який вперше відбувся на території України 2010 р. «Битва Націй» – це найбільший турнірний фестиваль історичної реконструкції, що характеризується переважанням заходів спортивної спрямованості, доступністю для сучасного глядача і широкими можливостями для змагань його учасників. Особливість заходу – участь у ньому не клубних команд, а національних збірних.

Здійснений аналіз також виявив, що половина організаторів «історичних реконструкцій» заявляє про міжнародний рівень своїх заходів (52 % всіх заходів), тобто вони розраховують на увагу не тільки внутрішніх, а й іноземних гостей.

Важливою складовою аналізу заходів історичної реконструкції є підрахунки кількості туристів і глядачів, які їх відвідали. Звичайно, кількість відвідувачів багато в чому залежить від складу і кількості учасників, що, своєю чергою, залежить від формату заходу і, насамперед, від турнірної програми і призового фонду. Зважаючи на нечисельність «реконструкторів», поширення інформації про той чи інший фестиваль, зазвичай, здійснюють через соціальні мережі, інші засоби комунікації подібного формату.

Як засвідчують результати аналізу (рис. 5), з 27-ми заходів історичної реконструкції лише 8 (30 %) зібрали 20 та більше тисяч глядачів, а це одразу висуває їх фактично у розряд мега-подій в Україні, що можуть бути знаковими для регіонів, у яких вони відбуваються, і для країни загалом. Ще 3 заходи (11 %) в останній рік свого проведення зібрали від 5 до 20 тисяч глядачів. Ще 6 заходів (22 %) відвідали менше, ніж 5 тис. туристів. І, на жаль, найчисленніша категорія – 10 заходів (37 %), організатори яких не надали будь-якої інформації щодо кількості відвідувачів.

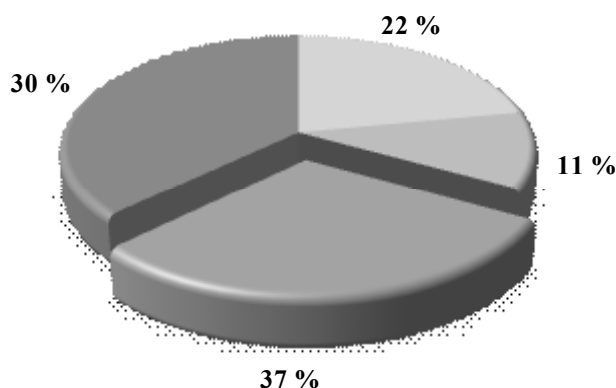

Рис. 5. Розподіл фестивалів історичних реконструкцій в Україні за кількістю відвідувачів (2015)

Що стосується методики підрахунку відвідувачів, то жоден з організаторів «історичних реконструкцій» її не розкриває, однак можна припустити, що кількість пропорційна кількості проданих на нього квитків. Отже, відсутність даних щодо кількості відвідувачів, найімовірніше, означає, що вхід на захід був вільним, чисельність глядачів – порівняно незначною (менше 5 тис. осіб), а організатори заходу не висували на перше місце серед своїх цілей отримання прибутку за рахунок відвідувачів. Можна дійти висновку, що всі «історичні реконструкції» в Україні за кількістю відвідувачів розподіляють на дві великі групи – заходи, які збирають велику кількість відвідувачів (25–35 тис. осіб), та заходи з невеликою кількістю відвідувачів (менше 5 тис. осіб).

Примітно, що організатори більшості заходів з використанням історичних реконструкцій створили власні веб-сайти, а саме – 17 з 27-ми, тобто майже 2/3. Зазвичай, це стосується наймасштабніших із них. Сьогодні це означає, що для багатьох туристів захід, що не має власного сайту, просто не існує. Якщо ж звернути увагу на ті заходи, які не відображені на спеціальному сайті, то здебільшого їх проводили одноразово, кількість їхніх учасників та глядачів невідома або доволі незначна.

До чинників, що перешкоджають розвитку туризму в Україні, можна зачислити такі: нерозвиненість туристичної інфраструктури, незадовільний стан об'єктів туризму, фізична та моральна зношеність матеріально-технічної бази, недостатній рівень розвитку сфери додаткових послуг; відсутність єдиної маркетингової політики, спрямованої на просування українського туристичного продукту, відсутність системи статистичної інформації, що не дає змоги простежити динаміку галузі; невідповідність вартості готельного обслуговування та інших послуг їхній якості, слабка кваліфікація персоналу, відсутність системності у підготовці та перепідготовці кадрів для сфери туризму тощо. Певною мірою ці чинники впливають і на проведення заходів із використанням історичних реконструкцій. Втім, на нашу думку, деякі з цих проблем є не такими суттєвими для подієвого туризму, адже учасниками та глядачами здебільшого стають молоді люди, які приділяють менше уваги комфорту, а значну роль в організації заходів відіграють громадські організації та клуби, які не потребують державного фінансування. Останнє не означає, що держава має самоусунутись від таких заходів, адже «історичні реконструкції» є формою здійснення певної політики пам'яті [3].

Сьогодні в Україні не існує налагодженої системи планування, організації та координації подієвого туризму. Мабуть, це відбувається тому, що керівники туристичної галузі ще не усвідомили перспективність та корисність цього напрямку для нашої країни, отож не приділяють йому достатньо уваги. В Україні така сфера, як івент-менеджмент, знаходиться тільки на початковому етапі розвитку.

Спираючись на досвід інших країн, які активно пропагують подієвий туризм, можна стверджувати, що зазначений вид туризму є своєрідною панацеєю для нашої країни. Доведено, що за правильного професіонального підходу до розвитку івент-туризму можна здійснювати такі заходи в будь-якому куточку нашої країни. Питання полягає лише в тому, щоб правильно визначити привабливі історичні події, які даватимуть змогу розгорнути спектр заходів та залучити зацікавлених осіб. Зазвичай, було б доречно координувати проведення таких фестивалів, аби тематично та хронологічно вони відрізнялися між собою. За цілеспрямованої політики держави в цьому плані з часом можна нейтралізувати більшість слабких сторін туристичного потенціалу тієї чи іншої території.

Висновки. На нашу думку, для розвитку «історичних реконструкцій» як перспективного напрямку подієвого туризму на території України необхідно: удосконалити законодавчу та нормативно-правову базу розвитку подієвого туризму; запровадити систему добровільної сертифікації якості таких туристичних послуг; сформувати сучасну систему підготовки та перепідготовки туристичних кадрів з урахуванням вимог подієвого туризму; надати туристичним фірмам інформаційну

підтримку з просування заходів, присвячених «історичним реконструкціям», випуску інформаційних матеріалів (каталоги, буклети), розробці всеукраїнського туристичного веб-сайту з календарем подій тощо.

Запропоновані заходи сприятимуть формуванню зацікавленості та стабільного попиту з боку туристів до таких заходів, що, своєю чергою, стимулюватиме розвиток туризму загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Историческая реконструкция. – Режим доступа : [http://ru.wikipedia.org/wiki/Историческая реконструкция/](http://ru.wikipedia.org/wiki/Историческая_реконструкция/)

2. Никольский А. Б. Методологические проблемы исторической реконструкции / А. Б. Никольский. – Режим доступа: <http://www.newchrono.ru/prcv/doklad/methodology.htm>

3. *Посохов І. С.* Історичні реконструкції в туристичній практиці та політиці пам'яті / І. С. Посохов // Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць. Київ, 2015. Вип. 100. – С. 87–92.

4. *Посохов І. С.* «Історичні реконструкції» як форма культурно-пізнавального туризму: теоретичні аспекти / І. С. Посохов // Географія та туризм : наук. зб. – Київ : Альфа-ПК, 2014. Вип. 28. – С. 103–111.

5. *Хабаров В. В.* Реконструкторам о реконструкции / В. В. Хабаров // Реконструкция исторического костюма : сб. мат-лов Fashion-блока XV Междунар. фестиваля «Зиланткон». – Казань, 2006. С. 8–16.

6. *Bowdin G.* Events Management / Edited by: Bowdin G., McDonnell I., Allen, J. O'Toole, W. – Oxford : Butterworth-Heinemann. 2001. – 536 p.

7. *Goodacre B.* Living the Past: Reconstruction, Recreation, Re-enactment and Education at Museums and Historical Sites / B. Goodacre, G. Baldwin. – London : Middlesex University Press, 2002. – 224 p.

8. *Long P.* Tourism and Cultural Festivals and Events: Marketing, Management and Evaluation / P. Long, M. Robinson. – Sunderland : Business Education Publishers, 2004. – 233 p.

9. *Picard D.* Festivals, Tourism and Social Change / D. Picard, M. Robinson. – Clevedon : Channel View Publications, 2006. 296 p.

10. *Smith M. K.* Issues in Cultural Tourism Studies / M. K. Smith. – London : Routledge, 2003. 195 p.

Стаття надійшла до редколегії 07.09.2016

Прийнята до друку 19.09.2016

HISTORICAL RE-ENACTMENT EVENTS AS A PROMISING DIRECTION IN THE EVENT TOURISM IN UKRAINE

Ivan Posokhov

*V.N.Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Square, Kharkiv, Ukraine, 61022,
E-mail: posokhis@gmail.com*

The paper analyses historical re-enactment events as a perspective direction of event tourism development in Ukraine. There are a few dozen annual events in Ukraine, which can be classified as “historical re-enactments” (“festivals” or “shows”). The article deals with the seasonality of events using historical re-enactments, their dynamics for years and territorial identity. In Ukraine about 40% of historical re-enactment events are held in spring, also about 40% – in summer, 15% – in fall, and only 5% – in winter. Thus, for historical re-enactments the season is of primary importance than, for example, public or religious holidays, that significantly affect the carrying out of other types of event tourism (a large number of which takes place in December and January). The gradual increase in the number of events in recent years is proved. Distribution measures the number of visitors showed that a third of them gathers more than 20 thousand people. So, the transition of such events from single-time to regular will promote further development of tourism in the country. The trends and prospects of historical re-enactment events are also identified for Ukraine.

Key words: historical re-enactment events; tourism industry; tourism policy.